

Trestnoprávna úprava korupcie v Slovenskej republike

Anotácia: Vo svojom článku by som chcel poukázať na historický vývoj trestnoprávnej ochrany spoločnosti pred korupciou v českých, moravskoslezských krajinách, v bývalej Československej republike a v Slovenskej republike.

Kľúčové slová: korupcia, úplatkárstvo, dar, prijímanie úplatku a inej nenáležitej výhody, verejný činiteľ.

Úvod

Keby neboli príležitosti na korupčné správanie, keby ľudia neponúkali, nevyžadovali alebo neprijímali úplatky, nebola by korupcia. Avšak opak je pravdou. Korupcia je jedným z najzávažnejších problémov našej doby, problémom, ktorému je nutne vzdorovať. Korupcia sa vo svete udomácnila a stáva sa bežnou v rôznych formách a v rôznych oblastiach života spoločnosti. S rôznou intenzitou sa prejavuje bez ohľadu na politický, hospodársky či náboženský systém, bez ohľadu na stupeň ekonomickej vyspelosti krajiny. K rozšíreniu korupcie došlo v mnohých krajinách od 60. rokov 20. storočia, zvlášť v dôsledku rastúcej úlohy štátu v ekonomike.¹

Trestný zákon o zločinoch, prečinoch a priestupkoch, zo dňa 27. mája 1852 č. 117
(platný v českých a moravskoslezských krajinách)

Z hľadiska systematiky úplatkárstva zákon obsahoval dva druhy trestných činov, ktoré:

- chránili slobodu rozhodovania od návodu a sľubu podobne, ako bola sloboda chránená od nátlaku hrozbou (napríklad v ustanovení § 81 alebo v niektorých prípadoch ľsti (napríklad § 199),
- a ďalej chránili čistotu verejných funkcií.

V oboch prípadoch právna úprava vymedzovala inak konanie toho, čo podplácal (aktívne podplácanie), a inak činnosť toho, kto bol podplácaný (pasívne podplácanie).²

V desiatej hlave pod názvom „O zneužití úradnej moci“ bol podľa § 104 (úplatkárstvo pasívne) trestne zodpovedný úradník, ktorý pri správe spravodlivosti, pri prepožičiavaní služieb alebo pri rozhodovaní o verejných záležitostiach konal síce svoju činnosť – úrad podľa povinnosti, avšak aby len konal, prijal priamo alebo nepriamo dar alebo si inak zjednal nejaký prospech, alebo si dal prisľúbiť. Väzením na 6 mesiacov až 1 rok mohol byť potrestaný rovnako ten, kto sa tým vôbec pri výkone svojich úradných prác dal naviesť k nejakej straníckosti.

V prvom prípade sa trestala páchatel'ova činnosť (konanie), len keď spadala do určitých oborov úradnej činnosti. Išlo o úradné úkony zvlášť dôležité, a preto bolo zločinom i konanie úradníka, ktorý prijal dar alebo si dal sľúbiť dar, aby vykonával svoj úrad podľa povinnosti. V druhom prípade už bolo trestné akékoľvek konanie páchatel'a súvisiace s úradným výkonom.

Dar nemusel byť len majetkovej povahy. Dokonca to mohla byť aj iná výhoda, avšak nie celkom bezvýznamná. Poskytnutie daru mohlo byť i nepriame, napríklad úradníkovi bol dar odovzdaný cez osobu mu blízku, pokiaľ sa tak stalo s jeho vedomím.

¹ VOLEJNÍKOVÁ, J. *Korupce v ekonomické teorii a praxi*, Praha, Cesta k finanční slobodě, 2007.

² KALLAB, J. *Trestní právo hmotné v zemi české a moravskoslezské*, Praha, Melantrich, 1935, s. 164.

Zločin bol dokonaný tým, že úradník prijal dar v úmysle, aby vykonával svoju prácu na úrade stranícky. Ustanovením však už nebolo upravené prijatie daru po skončení úradného jednania (pokiaľ nebol dar prostriedkom k získaniu priazne úradníka pre budúci prípad).³

Podľa ustanovenia § 105 (úplatkárstvo aktívne) išlo o tzv. zvädzanie k zneužitiu právomoci úradnej. Podozrivým bol ten, kto civilného alebo trestného sudcu, štátneho zástupcu alebo v rozhodovaní vo verejných záležitostiach akéhokoľvek úradníka chcel zneužiť darom ku straníckosti alebo k porušeniu úradnej povinnosti, smeroval jeho úmysel k vlastnému prospechu alebo k prospechu inej osoby.

Trestný zákon zo dňa 12. 7. 1950 č. 86 Zb.
(platný v bývalej Československej republike)

Úplatkárstvo bolo zaradené do štvrtého oddielu tretej hlavy nazvanej trestné činy proti poriadku vo veciach verejných. Trestné bolo najmä prijímanie úplatku (§ 181), podplácanie (§ 182) a nepriame úplatkárstvo (§ 183.) Nové bolo zaradenie zvláštného ustanovenia o účinnosti (§ 184).

Podľa § 181 ods. 1 bol trestne zodpovedný ten, kto v súvislosti s rozhodovaním vo veciach všeobecného záujmu alebo s výkonom takéhoto rozhodovania prijal alebo si dal sľúbiť úplatok, za čo mohol byť uložený trest odňatia slobody až na 1 rok alebo peňažný trest. Pokiaľ páchatel' úplatok žiadal, mohol byť podľa ods. 2 potrestaný odňatím slobody na 3 mesiace až na 3 roky a trestom peňažným, podľa ods. 3, ak sa dopustil trestného činu ako verejný činiteľ, bol trest odňatia slobody až na 5 rokov. Za úplatok okrem iného sa považovalo i poskytnutie pôžičky, predaj veci, poskytnutie letnej dovolenky, prisľúbenie priaznivej kritiky.

Podľa § 182 sa uvedeného trestného činu dopustil ten, kto inému v súvislosti vo veciach všeobecného záujmu alebo s výkonom takéhoto rozhodnutia poskytol alebo sľúbil úplatok.

Podľa § 183 sa dopustil nepriameho úplatkárstva ten, kto žiadal alebo prijal úplatok za to, že bude svojím vplyvom pôsobiť na výkon právomoci verejného činiteľa. Tento trestný čin mohol byť spáchaný len v súvislosti s obstarávaním verejných vecí, teda v pôsobnosti verejného činiteľa.⁴

Trestnoprávna úprava korupcie podľa Trestného zákona v SR

Trestnoprávna ochrana spoločnosti pred korupciou bola v československom Trestnom zákone č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov uvedená v treťom oddieli tretej hlavy, ktorý sa nazýval úplatkárstvo. Tento zákon bol po vzniku Slovenskej republiky k 1. 1. 1993 recipovaný a bol od tejto doby zákonom Slovenskej republiky. Základným znením bol § 160, ktorý uvádzal, že trestne zodpovedným je ten, kto za úplatok alebo inú nenáležitú výhodu zneužije svoje zamestnanie, povolanie, postavenie alebo funkciu na poskytnutie výhody niektorej osobe alebo jej neodôvodnené uprednostnenie pred inými, podľa § 160a) bol trestne zodpovedný ten, kto v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu priamo alebo cez sprostredkovateľa prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok alebo inú nenáležitú výhodu. Podľa § 161 bol trestne zodpovedný ten, kto poskytol úplatok alebo inú nenáležitú výhodu alebo sľúbil inému, aby tento zneužil svoje zamestnanie, povolanie, postavenie alebo funkciu na poskytnutie výhody niektorej osobe.

³ MIŘIČKA A. *Trestní právo hmotné: Část obecná a zvláštní*, Praha, Spolek Československých Vyšehrad, 1034, s. 236.

⁴ BREIER Š. a kol. *Trestní zákon: Komentář*, Praha, Orbis, 1964, s. 445.

Novelou Trestného zákona č. 102/1995 Z. z. došlo k zrušeniu trestnej zodpovednosti za trestný čin podplácania podľa §§ 161, 162 Trestného zákona a ku zrušeniu ustanovenia o účinnej lútosti podľa § 163 Trestného zákona. Tieto ustanovenia boli zrušené v dôsledku toho, že došlo k názoru o „bezrestnosti osôb“, ktoré podplácajú a že tieto osoby budú oznamovať prípady podplácania orgánom činným v trestnom konaní. No to sa v praxi nepotvrdilo, a preto došlo k ďalšej novele Trestného zákona č. 10/1999 Z. z., kde bol opäť zavedený trestný čin podplácania. Ďalšia novela Trestného zákona č. 183/1999 Z. z. zmenila názov tretieho oddielu z pôvodného úplatkárstva na korupciu a do zákona vložila nové skutkové podstaty. Novely Trestného zákona z roku 1999 sa snažili vystihnúť všetky požiadavky medzinárodných dohôd, vrátane OECD, Rady Európy a EÚ, ktoré boli záväzné pre Slovenskú republiku.⁵

Novými boli ustanovenia § 160b), 161b) o trestnosti podplácania zahraničného verejného činiteľa v zahraničnom obchode, aj § 160a, 161c o trestnosti podplácania členov zahraničného parlamentného zhromaždenia, sudcov alebo úradníkov medzinárodných, nadnárodných a medzivládnych organizácií. V týchto prípadoch postačovalo, že k podplácaniu došlo aj v súvislosti s výkonom ich funkcie, aj keď svoje povinnosti neporušia.

Trestnoprávna úprava ochrany spoločnosti pred korupciou je v súčasnosti upravená v zákone č. 300/2005 Z. z., ktorý nadobudol účinnosť od 1. 1. 2006 v znení zákona č. 650/2005. Trestná zodpovednosť a korupcia je uvedená v VIII. kapitole nazvanej Trestné činy proti poriadku vo veciach verejných, III. časť. Ustanovenia § 328 až 336 Trestného zákona chránia čistotu verejného života, riadny záujem o vykonávanie zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie a nestranný, osobnými záujmami neovplyvniteľný výkon pri obstarávaní vecí všeobecného záujmu. Podľa tohto zákona sa postihujú formy prijímania úplatku (§ 328 až 331), podplácania (§ 332 až 335) a nepriama korupcia (§ 336).

Prijímanie úplatku podľa § 328 ods. 1 je prečinom, podľa ods. 2 a 3 zločinom. Podľa § 328 ods. 1 je za korupciu postihnutý ten, kto priamo alebo pomocou sprostredkovateľa za úplatok pre seba alebo inú osobu prijme, žiada alebo dá si sľúbiť takýto neoprávnený prospech, aby zneužil svoje zamestnanie, povolanie, postavenie alebo funkciu na poskytnutie výhody niektorej osobe alebo na jej neodôvodnené uprednostnenie pred inými osobami.⁶

V zmysle § 131 ods. 3 Trestného zákona sa pod úplatkom rozumie vec alebo iné plnenie majetkovej či nemajetkovej povahy, na ktoré nie je právny nárok. Pod úplatkom teda rozumieme neoprávnený prospech, ktorý sa dostáva úplatčanému alebo s jeho súhlasom inej osobe vo forme finančného, materiálneho alebo iného neoprávneného prospechu, napríklad vecného alebo peňažného daru alebo protislužby. Prijatie každej neoprávnenej pozornosti by malo patriť k hrubým porušeniam pracovných povinností.⁷

O prijatie úplatku pôjde vtedy, pokiaľ sa úplatok dostane do dispozície páchatel'a nielen priamo, ale rovnako aj cez sprostredkovateľa. Za úplatok sa považuje v zhode s Trestným zákonom českým tzv. „všimné“ (tringelt) v miestach, kde je to obvyklé, a taktiež prijatie a poskytnutie drobného daru z vďačnosti. V niektorých krajinách, napr. v Dánsku, sa za úplatok považuje aj drobný darček poskytovaný z vďačnosti. No musíme tu povedať, že slovenský Trestný zákon neustanovuje presne, čo je „darček z vďačnosti“, ale zrejme by mohlo ísť o prípady, keď sa poskytnú rôzne firemné propagačné veci, ako napríklad perá, kalkulačky, bloky a pod.

Subjektívna stránka tohto trestného činu vyžaduje úmyselné zavinenie. Úmysel musí obsahovať nielen úmysel prijať, žiadať alebo dať si sľúbiť úplatok, ale i ďalšie konanie páchatel'a, t. j. za úplatok sa zdržať konania a tým porušiť svoje zákonné povinnosti.

⁵ IVANOVÁ, D., HRUBALA, J. *Právne nástroje boja proti korupcii*, TIS, Bratislava, 2001.

⁶ IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné 2, osobitná časť*, Bratislava, IURA EDITION, 2006, s. 348.

⁷ KLAUSSEN J. *Korruption im öffentlichen Dienst (Korupcia vo verejnej službe)*, München, 1995, s. 41.

Páchateľ je v ods. 1 potrestaný trestom odňatia slobody na dva roky až päť rokov, v odseku 2, ktorý vyžaduje závažnejší spôsob konania, odňatím slobody na tri roky až osem rokov a v odseku 3, ak je spáchaný čin uvedený v odseku 1 vo veľkom rozsahu, odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov.

Trestného činu prijímania úplatku podľa § 329 sa dopustí ten, kto v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu priamo alebo pomocou sprostredkovateľa pre seba alebo inú osobu prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok alebo inú nenáležitú výhodu.

Ten, kto úplatok poskytne inému alebo sľúbi, aby zneužil svoje zamestnanie, povolanie, postavenie alebo funkciu, aby tak inému poskytol výhodu alebo uprednostnenie niektorej osoby pred inými, alebo z tohto dôvodu poskytne alebo sľúbi úplatok, buď priamo, alebo pomocou sprostredkovateľa, dopustí sa trestného činu podplácania podľa § 332 Trestného zákona, sankcia za tento trestný čin je odňatie slobody až na tri roky, podľa odseku 2, ak ide o závažnejší spôsob konania, je trest odňatia slobody na jeden rok až päť rokov a podľa odstavca 3 vo veľkom rozsahu je trest odňatia slobody na štyri roky až desať rokov.

Záver

Vo svojom príspevku som chcel poukázať, že úplatkárstvo sa objavilo v Trestnom zákone už v roku 1852 a odvtedy sa zvyšovali sankcie za uvedený trestný čin a taktiež sa v súlade s vývojom spoločnosti postupne menilo aj znenie uvedeného trestného činu. No podstata celého trestného činu, a to *prijme, žiada, sľúbiť* sa nemenila.

Literatúra

- BREIER, Š. a kol. Trestní zákon : Komentář, Praha, Orbis, 1964, s 445.
- IVANOVÁ, D. a HRUBALA J. Právne nástroje boja proti korupcii, Bratislava: Centrum pre hospodársky rozvoj – Transparency International Slovensko, 2001. 29 s. ISBN 80-89041-10-8.
- IVOR J. a kol. Trestné právo hmotné 2, osobitná časť, Bratislava, IURA EDITION, 2006, s. 348. ISBN 80-8078-084-6.
- KALLAB, J. Trestní právo hmotné v zemi české a moravskoslezské, Praha, Melantrich, 1935, s. 164.
- KLAUSSEN, J. Korruption im öffentlichen Dienst (Korupcia vo verejnej službe), München, 1995, s. 41.
- MIŘIČKA, A. Trestní právo hmotné: Část obecná a zvláštní, Praha, Spolek Československých Vyšehrad, 1034, s. 236.
- VOLEJNÍKOVÁ, J. Korupce v ekonomické teorii a praxi, Praha, Cesta k finanční slobodě, 2007.

Key words: corruption, bribery, present, receiving bribery and other inappropriate advantage, public servant.

Summary

The author intends to present historical development of criminal-law protection of society against corruption in Czech and Moravian-Silesian regions, in the former Czechoslovak Republic and in the Slovak Republic.

plk. JUDr. Štefan Kočan
Generálny riaditeľ

Sekcie kontroly a inšpekčnej služby MV SR
e-mail: kocans@minv.sk

Recenzent: pplk. JUDr. Zoltán Perhács, PhD.